

KAYIP SESLERİN İZİNDE
Emre Aracı

Londra'da yağmurlu bir Beethoven konseri

Emre Aracı, Londra'daki Kraliyet Müzik Akademisi'nin konser salonunun girişinde, yan yana sıralanmış bir şekilde dinleyicileri karşılayan besteci büstlerinin öyküsünü anlatıyor...

Lise yıllarımda Nişantaşı'ndaki evimizde duran R. Rathke marka konsol piyanonun üzerinde Beethoven'ın da aralarında bulunduğu büyük bestecilerin büstleri sıra hâlinde yan yana diziliydi. Evimize gelen emektar yardımcımızın bir gün bana dönüp de *"Bu kelleleri ne diye buraya dizdin?"* diye soruşunu hiç unutamam. Zira o günden sonra bu büstler evimizde hep "kelleler" olarak anılmaya başladı. Dahası o masum ve samimi tanımda ne de büyük bir ibret dersi yatıyordu; görülenle algılanan arasındaki o küçük ama önemli fark belki de sanat dünyasına henüz adım atmakta olan yaratıcı bir insanın gelecekte çevresindekiler tarafından nasıl görülebileceğine, kendisini nasıl bir dünyada bulacağına da ışık tutar gibiydi. Bu olaydan tam tamına 40 sene sonra Kraliyet Müzik Akademisi'nin kapısından içeri bir konser dinlemek üzere girdiğim yağmurlu bir Londra günü, bu hatıramın bir anda canlanacağından hâliyle habersizdim. Konser salonunun girişinde beni Beethoven dahil bir "kelleler" grubu karşılamıştı ve aynen piyanomun üzerinde dizili oldukları gibi yan yana sıralanmışlardı. Ama bu besteci büstlerinin çok hazin bir öyküsü vardı. Onlar II. Dünya Savaşı bombardımanı sırasında, 1941'de yerle bir olan Londra'nın tarihi konser salonu, Promenad konserlerinin evi, Queen's Hall'dan geriye kalan yegâne süslemelerdi.

Savaş patlak verince konser salonunun cephesini süsleyen bu büstler teker teker yerlerinden sökülerek Kraliyet Müzik Akademisi'nin bodrumundaki sığınağa koruma amaçlı olarak kaldırılmış ve Queen's Hall'un enkazı altında yok olmaktan da böylece kurtulmuşlardı. Savaş bitiminde akademi müdürü Sir Thomas Armstrong onları uzun yıllar evinin bahçesinde teşhir etmiş, 1994'deki vefatından sonra da büstler tekrar akademiye geri dönmüştü. Beethoven, Mozart, Bach, Haydn ve muhtemelen Purcell'den oluşan bu besteci topluluğu sanki o yitik konser salonunun cephesindeki özgün yerlerini özlüyorlarmışçasına ve dünyaya hediye ettikleri eğitici ve yüceltici değerleri olan o dahiyane eserlerine rağmen

Emre Aracı Kraliyet Müzik Akademisi'nin önünde (Fotoğraf: Bilge Aracı)

Queen's Hall'un cephesindeki Beethoven büstü (Fotoğraf: Emre Aracı)

Queen's Hall'un cephesinden geriye kalan büstler (Fotoğraf: Emre Aracı)

insanoğlunun bir türlü almadığı dersler yüzünden o bodrum katındaki steril koridora mahkûm edilmiş bir hâlde, şimdi önlerinden gelip geçenleri umursamaz bir edayla âdeta bir boşluğa bakarcasına bakıyorlardı. Haksız da sayılmazlardı; zira akademinin tarihi konser salonu Duke's Hall'un görkeminden sonra bir tür yer altı sığınağına benzeyen David Josefowitz Resital Salonu'na giden bulundukları o sessiz koridorun çatısına düşen yağmur damlalarının ritminde onların bu hüzünleri o gün daha da akis buluyor gibiydi.

Yağmur sesi ve o Beethoven büstü, cam tavana çarpan damlaların ritmiyle de birleşince bana daha önce Andante'deki köşeme taşımış olduğum E.M. Forster'ın, *Howards End* (1910) romanında, kendisinin de pek çok defa kapısından içeri girmiş olduğu, Queen's Hall'da verilen bir konserde seslendirilen Beethoven'ın 5. Senfonisi'ni hünerli bir şekilde metnindeki kurguyla birleştirişini hatırlattı. Aynı zamanda amatör bir piyanist olan Forster, Beethoven'ın müziğini çok iyi biliyor, hatta başta piyano sonatları olmak üzere, bugün Cambridge'deki King's College Arşivi'nde bulunan, şahsi notalarının üzerine edebi notlar düşerek bunların form analizlerini kendi eserlerine model almak düşüncesiyle inceliyordu. Nitekim *A Room with a View*'de (1908) romanın kahramanı Lucy Honeychurch, Beethoven'ın Do Minör, Op. 111, 32. Piyano Sonatı'nı çalarken duyulmuştu. Thomas Mann'ın "sonat formuna" veda olarak nitelediği Beethoven'ın eksilmiş yedili akorlarıyla bezeli bu son piyano sonatı Forster'ın kahramanının içinde bulunduğu Edwardian devrinin ağdalı ve dar kalıplardan kurtularak gerçek aşka teslim oluşunun, dolayısıyla toplum kurallarını kırışının da müzikteki yansıması gibiydi. *Howards End*'de ise bu defa Forster aynı alegoriyi üç kısa ve bir uzun vuruşla kader temasının açılışta duyulduğu, klasik formun yerini hür bir romantizme bıraktığı, Do Minör olan esas tonalitenin hiç beklenmedik bir şekilde Do Majöre dönüştüğü, kısacası Beethoven'ın paletinde sık sık görüldüğü gibi kabul edilmiş kavramların yıkıldığı bu senfoniyle yapıyordu.

Queen's Hall'dan yadigâr o büstler o gün bana sadece *Howards End*'i ve 5. Senfoni'yi hatırlatmamış, Merchant Ivory'nin 1992'de romanı beyaz perdeye taşıdığı filminde yanlış şemsiyeyi alarak konser salonunu Scherzo'nun kısık timpani vuruşlarıyla Allegro'ya

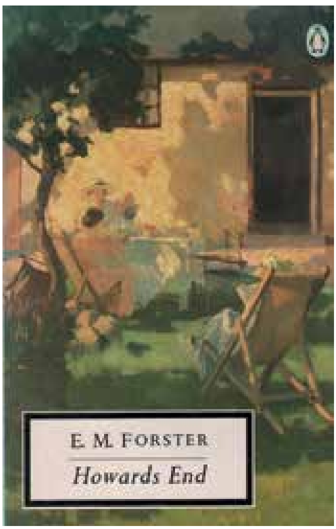
25 Kasım 1893'te açılan Queen's Hall'un besteci büstleriyle bezeli cephesi

Queen's Hall'un içi

geçişi esnasına terk eden Helen Schlegel ile onu takip eden Leonard Bast'ın tesadüfi tanışmalarını da gözümün önüne getirmişti. Scherzo'da da duyulan o kader teması filmde piyano redüksiyonuyla ilk olarak duyulurken giderek orkestra devreye girer ve Londra'nın yağmuru içinde kalabalığa karışan Helen Schlegel, Beethoven'ın romantik bir kahramanı gibi hayallerine doğru gözden kaybolur. Bir konserde böylesine olası tesadüfi bir tanışma bazen gerçek hayatta da kader değiştirecek nitelikte olabilir ve o gün eseri seslendirilen besteci Beethoven ya da Chopin olsun, müziği artık o ilişkinin de bir tür teması haline dönüşmüştür. Forster da bunun gayet açık bir şekilde farkındaydı ki Proust'tan bahsederken Vinteuil'ün sonatının Fransız yazarın anıtsal romanında tematik bağları nasıl kuvvetlendirdiğini dile getirmiş, Virginia Woolf'un *Deniz Feneri*'ni ise "sonat yapısında bir roman" olarak tanımlamıştı. (Andrea K Weatherhead, 'Howards End: Beethoven's Fifth', *Twentieth Century Literature*, Duke University Press, Yaz - Sonbahar 1985, s.252)

5. Senfoni'deki kader motifinin ritmi kadar genel anlamda müzikteki ritim kavramı Forster *için bilhassa önemli*ydi; zira *Aspects of the Novel* adlı edebiyat kavramına dair incelemesinde şöyle yazmıştı: *"Müzik, insan karakterleri kullanmasa ve karmaşık yasalara sahip olsa da yine de nihai ifadesinde, kurgunun kendi yöntemiyle elde edebileceği bir güzellik türü sunar. Genişleme. Romancının tutunması gereken fikir budur. Tamamlanma değil. Sonlandırma da değil, ama dışa açılma. Senfoni bittiğinde, onu oluşturan notaların ve ezgilerin özgürleştiğini hissederiz, bir bütünün ritminde kendi bireysel özgürlüklerini bulmuşlardır."* (*agm*, s.250) Romanda Helen'in duyduğu "panik ve boşluk" hissi de bu şekilde bu senfoniyle bir tür yanıt bulmuştur; senfoni bittiğinde sona değil, bilâkis o duyulan hisler yeni bir ufka, hürriyete işaret eder. Tıpkı minör tonunda başlayan senfonisini majör tonunda bitiren Beethoven'ın *"Pek çok kişi minör tonunda olan bir eserin minörde bitmesi gerektiğini öne sürer. Hayır! Hüznü neşe, yağmuru güneş takip eder"* dediği gibi… (Friedrich Kerst ve Henry Edward Krehbiel (editörler), *Beethoven: The Man and the Artist, as Revealed in His Own Words*, Indy Publishing, 2008, s.15) Müziğin hisleri coşturan o gözle görülmeyen gücü işte

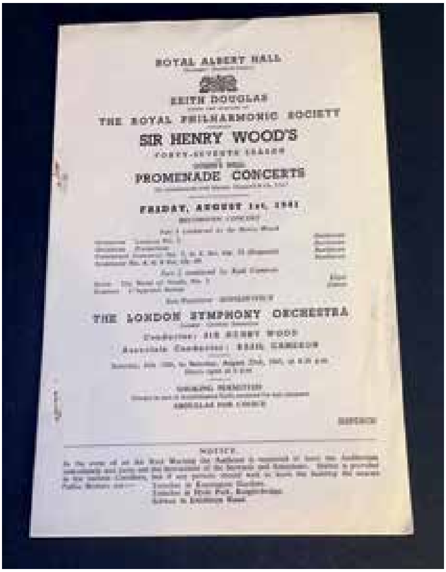

E. M. Forster'ın *Howards End* romanı

bu umut dolu gerçekte saklıdır ve sağırlığını keşfeden Beethoven kişisel mücadelesindeki kararlılığını *Eroica* Senfonisi gibi 5. Senfoni'nin de aralarında bulunduğu kahramanlık dönemi eserlerinde ortaya koyar.

Senfoninin yaradılışından bir buçuk asır sonra, 10 Mayıs 1941 akşamı Londra semalarından şehre yangın bombaları atan da yine aynı insanoğlu değil miydi? Bu bombalardan bir tanesi Queen's Hall'a isabet etmiş ve 25 Kasım 1893'te kapılarını açan tarihi konser salonu göz açıp kapayıncaya kadar o Mayıs akşamında kül olup gitmişti. Oysa cephesinde büstü duran Beethoven'ın müziği, daha açıldığı andan itibaren, salonun repertuvarından hiçbir zaman eksik olmamıştı. 27 Kasım 1893 akşamı verilen ve Kraliçe Viktorya'nın oğulları Galler Prensi ve Connaught Dükü'nün katıldıkları özel konser The Illustrated London News gazetesine kapak olmuş, 2 Aralık'taki resmî açılış konserinde ise Beethoven'ın *İmparator* Piyano Konçertosu seslendirilmişti. 1894 sonbaharından itibaren Kraliyet Filarmoni Derneği her yıl düzenlediği konserlerini bu salona taşıma kararı almış ve bu gelenek 1941'e kadar devam etmişti. Hatta Londra'nın 1813'te kurulan bu tarihi Filarmoni Derneği Beethoven'ı Londra'ya dahi davet etmiş, ama besteci bozulan sağlığından ötürü bu yolculuğu gerçekleştirememişti. 9. Senfoni'yi sipariş eden de Londra Filarmoni Derneği'nden başkası değildi. Dolayısıyla Queen's Hall Beethoven'a hamilik yapmış bir İngiliz müzik derneğinin de eviydi aynı zamanda. 1894-1895 sezonunda Edvard Grieg ve Camille Saint-Saëns da bu salonda kendi eserlerini idare etmişlerdi. Londra'nın klasik müzik dünyasında önemli bir yer tutan Henry Wood'un düzenleyerek idare ettiği Promenad Konserleri de ilk olarak Queen's Hall'da 10 Ağustos 1895'te hayat bulmuştu. O gün programdaki ilk eser ise Wagner'in *Rienzi* Uvertürü'ydü. İşte seneler sonra Beethoven

Promenad konserleri Londra'da savaş yıllarında dahi devam etmiş. Ta ki dünya Covid-19 ile tanışıncaya kadar...

ROYAL ALBERT HALL
KEITH DOUGLAS
THE ROYAL PHILHARMONIC SOCIETY
SIR HENRY WOOD'S
PROMENADE CONCERTS
FRIDAY, AUGUST 1st, 1941
THE LONDON SYMPHONY ORCHESTRA
Conductor: SIR HENRY WOOD
NOTICE

Royal Albert Hall'daki Ağustos 1941 tarihli konserin programı (Emre Aracı Arşivi)

ve Wagner'in topraklarından yollanan uçaklar o sanat tapınağını yerle bir ediyordu. Üstelik E.M. Forster da yok olan salonun enkazına pek çok Londralı gibi tanıklık edecekti. Hiç olmazsa hatırası *Howards End*'inde bir Beethoven konseriyle canlı kalacaktı.

Arşivimde Sir Henry Wood'un idare etmiş olduğu geçmiş bir konserin orijinal sararmış program broşürü duruyor. Üzerindeki tarih 1 Ağustos 1941'i gösteriyor; Kraliyet Filarmoni Derneği, Sir Henry Wood'un Queen's Hall'daki Promenad Konserleri'nin 47. sezonunu sunuyor. Ama programın üzerinde Queen's Hall yazsa da konserin verildiği mekân Royal Albert Hall; çünkü Queen's Hall daha birkaç ay öncesinde yok olup gitmiş. Üstelik Londra Senfoni Orkestrası'nın yer aldığı programın başında duyurulduğu gibi bu bir "Beethoven Konseri". Luftwaffe Londra'ya düzenli olarak bombardıman akımları gerçekleştirse

Sir Henry Wood'un bronz büstü
(Kraliyet Müzik Akademisi)

Kraliçe Viktorya'nın doğumunun 200. yılında basılan Royal Albert Hall hatıra pulu

de Sir Henry Wood'un idaresindeki Londra Senfoni Orkestrası'nın müzisyenleri Beethoven çalmaya devam ediyorlar. İlk yarıda 2. *Leonore* Uvertürü'nü *Prometheus* Uvertürü, piyanist Benno Moiseiwitsch'in solistliğinde *İmparator* Piyano Konçertosu'nu ise 4. Senfoni takip ediyor. Programın en altında ise insanı hayrete düşürdüğü gibi bir hayli düşündüren bir not var; bu notta hava saldırısı sirenleri duyulduğu anda dinleyicilerin derhal salonu terk ederek belirtilen sığınaklara doğru yönelmeleri gerektiğinin uyarısı yapılıyor.

Görüldüğü gibi, bu büyük riske rağmen Promenad konserleri Londra'da savaş yıllarında dahi devam etmiş. Ta ki dünya Covid-19 ile tanışıncaya kadar; zira tesis edilmesinden 125 yıl sonra Promenad konserlerinin iptal edilmeyen son iki haftası ilk defa bu yıl dinleyici katılımı olmadan boş bir salonda düzenlendi. Bu sürreal manzara içerisinde Royal Albert Hall'daki spotların aydınlattığı Sir Henry Wood'un bronz büstü yine de her sene olduğu gibi Kraliyet Müzik Akademisi'nden getirilerek sahnedeki yerini aldı. Wood'a 1938'deki 70. yaş gününde hediye edilen büst Queen's Hall bombardımanının enkazı arasında mucizevi bir şekilde zarar görmeden bulunmuştu. Akademideki besteci büstlerinin bana anımsattığı ve Forster'ın da edebiyatında kurguladığı gibi, duyup hissedebilenler için, Londra'da yağmurlu bir Beethoven konserinin geride bıraktığı hisler bestecinin de ifade ettiği üzere gerçekten de umut vericiydi…

İzleyin:

Queen's Hall'un bombardımanı hakkında British Pathé filmi (1942)

Emre Aracı'nın Andante'deki geçmiş yazılarının tamamına www.emrearaci.weebly.com adresinden ulaşabilirsiniz.